

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ze dne 15. září 2022 ve věci č. 8257/13 – *Rabczewska proti Polsku*

Senát první sekce Soudu rozhodl šesti hlasy proti jednomu, že výroky stěžovatelky, populární zpěvačky, že věří spíš ve vědecké objevy, a ne v Bibli, kterou napsal "někdo, kdo byl sjetý vínem a trávou", nebyly v kontextu celého rozhovoru určeného jejímu mladému publiku nenávistným projevem. Její odsouzení za urážku náboženského cítění k peněžitému trestu tak dle Soudu porušilo její svobodu projevu dle článku 10 Úmluvy.

I. Skutkové okolnosti

Stěžovatelka, polská zpěvačka vystupující pod jménem Doda, poskytla v roce 2009 rozhovor mj. na téma náboženství kvůli protináboženským postojům jejího tehdejšího partnera. V rozhovoru pro zpravodajský web následně přetištěném v bulvárním tisku uvedla, že biblické poselství má sice jistou hodnotu, ale ji více přesvědčily vědecké poznatky než dílo "někoho, kdo byl sjetý vínem a trávou". Dva jednotlivci se obrátili na státního zástupce s tím, že se zpěvačka dopustila trestného činu urážky jejich náboženského cítění podle § 196 trestního zákoníku. Zpěvačka v průběhu vyšetřování prohlásila, že respektuje náboženství každého, v rozhovoru použila jazyk mladých lidí plný metafor, vínem měla na mysli mešní víno a trávou léčivé rostliny, které se v době sepsání biblických příběhů používaly. Soudy ji nicméně odsoudily k zaplacení pokuty ve výši přibližně 1 160 eur. Uvedly, že její výroky úmyslně urážely a byly projevem jejího pohrdání věřícími.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 10 ÚMLUVY

Stěžovatelka namítala, že odsouzením pro trestný čin urážky náboženského cítění byl porušen článek 10 Úmluvy.

Dle Soudu není pochyb o tom, že trestní odsouzení představovalo zásah do práva stěžovatelky na svobodu projevu a že tento zásah byl stanoven zákonem. Soud dále přijal argument vlády, že zásah sledoval cíl ochrany náboženského cítění, což spadá pod ochranu práv jiných ve smyslu čl. 10 odst. 2 Úmluvy. Úkolem Soudu bylo posoudit vyvažování dotčených zájmů, a to se zřetelem na široký prostor pro uvážení, který státním v této oblasti náleží (*Wingrove proti Spojenému království*, č. 17419/90, rozsudek ze dne 25. listopadu 1996, § 58).

Soud zopakoval, že ačkoli názory stěžovatelky mohly být pro někoho šokující nebo znepokojivé, samy o sobě nevylučují požívání svobody projevu (*De Haes a Gijssels proti Belgii*, č. 19983/92, rozsudek ze dne 24. února 1997, § 46). Náboženská skupina musí tolerovat popírání své náboženské víry ostatními, pokud sporná prohlášení nepodněcují k nenávisti nebo náboženské nesnášenlivosti (*Otto-Preminger-Institut proti Rakousku*, č. 13470/87, rozsudek ze dne 20. září 1994, § 47 a *I. A. proti Turecku*, č. 42571/98, rozsudek ze dne 13. září 2005, § 28).

Vnitrostátní soudy nepovažovaly prohlášení stěžovatelky za součást diskuse o otázce veřejného zájmu. Ostatně stěžovatelka tím ani neargumentovala, stejně jako netvrdila, že je odborníkem na danou problematiku. Odpovídala na otázku novináře o svém soukromém životě a oslovovala své publikum jazykem odpovídajícím jejímu stylu komunikace, záměrně lehkově a barvitě se záměrem vzbudit zájem. Otázka novináře byla vyvolána otevřeně protináboženským veřejným postojem jejího tehdejšího přítele; sama stěžovatelka se do té doby nezapojila do žádné veřejné diskuse o náboženství. Dle Soudu vnitrostátní soudy neposoudily, zda je dané prohlášení skutkovým tvrzením nebo hodnotícím soudem. Nediskutovaly o přípustných mezích kritiky náboženských doktrín podle článku 9 Úmluvy oproti jejich znevažování a zejména neposoudily, zda dané výroky mohly vyvolat oprávněné

rozhořčení nebo zda mohly podněcovat k nenávisti či jinak narušovat náboženský mír a toleranci v Polsku (*E. S. proti Rakousku*, č. 38450/12, rozsudek ze dne 25. října 2018, § 44 a *Siebenhaar proti Německu*, č. 18136/02, rozsudek ze dne 3. února 2011, § 38). Soud dodal, že na vnitrostátní úrovni ani v řízení před Soudem nebylo tvrzeno, že výroky představovaly nenávistné projevy; nebylo prokázáno, že podněcovaly nebo ospravedlňovaly násilí, nenávist nebo nesnášenlivost věřících (*Mariya Alekhina a ostatní proti Rusku*, č. 38004/12, rozsudek ze dne 17. července 2018, § 227). Vnitrostátní soudy nezkoumaly, zda jednání stěžovatelky mohlo mít škodlivé následky (tamtéž, § 226). Dle ústavního soudu ustanovení § 196 trestního zákoníku nechrání předmět náboženského uctívání jako takový, ale náboženské citění osob, které byly poškozeny urážlivým chováním pachatele. Podmínkou tohoto trestného činu je, aby se osoby cítily jednáním pachatele dotčeny, postihuje projev pohrdání jinou osobou s úmyslem ponížit. Nic nenasvědčuje tomu, že § 196 trestního zákoníku obsahuje kritérium, že by urážka náboženského citění měla ohrožovat veřejný pořádek (srov. *E. S. proti Rakousku*, cit. výše, § 52).

Soud dále uvedl, že je třeba vzít v potaz také povahu a přísnost uloženého trestu při posuzování přiměřenosti zásahu do svobody projevu (*Skatka proti Polsku*, č. 43425/98, rozsudek ze dne 27. května 2003, § 41–42 a *Kwicień proti Polsku*, č. 51744/99, rozsudek ze dne 9. ledna 2007, § 56). V projednávané věci byla stěžovatelka obžalována v trestním řízení na základě trestního oznámení dvou osob, přičemž trestní řízení pokračovalo i po uzavření dohody o smíru s jednou z oznamujících osob. Stěžovatelce byla uložena pokuta ve výši 1 160 eur, což je padesátinásobek minima. Dle Soudu tak nebyla uložena trestní sankce bezvýznamná.

Soud dospěl k závěru, že vnitrostátní soudy neposoudily komplexně širší kontext výroku stěžovatelky a nevyvážily její právo na svobodu projevu s právy ostatních na ochranu jejich náboženského citění a zachování náboženského míru ve společnosti (srov. *E. S. proti Rakousku*, cit. výše, § 57). Nebylo prokázáno, že by daný zásah byl nezbytný v souladu s pozitivními závazky státu dle článku 9 Úmluvy zajistit pokojné spoluzítí náboženských i nenáboženských skupin a jednotlivců v atmosféře vzájemné tolerance. Předmětné výroky nadto nepředstavovaly nepatřičný útok na objekt náboženského uctívání, způsobilý podnítit náboženskou nesnášenlivost (srov. *E. S. proti Rakousku*, cit. výše, § 53). Navzdory širokému prostoru státu pro uvážení neexistovaly důvody dostatečně ospravedlňující zásah do svobody projevu stěžovatelky. Došlo tak k porušení článku 10 Úmluvy.

III. Oddělená stanoviska

K rozhodnutí připojili souhlasné stanovisko soudci Felici a Ktistakis, v němž uvedli své vlastní důvody, proč podle nich Polsko porušilo právo na svobodu projevu. Rozsudky ve věcech *Otto-Preminger-Institut proti Rakousku* a *Wingrove proti Spojenému království* jsou z let 1994 a 1996 a judikaturu je třeba založit na novém přístupu. Výroky týkající se náboženství by dle jejich názoru měly být kriminalizovány pouze tehdy, pokud úmyslně a závažně narušují veřejný pořádek a vyzývají k násilí.

Soudce Wojtyczek ve svém nesouhlasném stanovisku poukázal na to, že v poslední době v Evropě roste počet útoků proti náboženství, a to zejména křesťanství a judaizmu. Pokud státní orgány na tyto útoky dostatečně nereagují, může to vytvořit obecný pocit beztrestnosti. V projednávané věci se výroky týkaly Bible, které v křesťanské i židovské víře patří ústřední role. Jednalo se tedy o zásadní aspekt identity početných náboženských skupin, přičemž úmyslem výroků bylo tyto skupiny zesměšnit jako nevzdělance vyznávající pověry. Posmívání se tomu, co náboženská skupina vnímá jako posvátné, je forma verbální agrese, která je pro členy této skupiny mnohem urážlivější než osobní útoky a která podporuje společenské předsudky vůči dané skupině. Nejnovější judikatura Soudu dle soudce Wojtyczeka může vytvářet dojem, že pokud jde o islám, Soud se snaží chránit náboženské citění před protináboženskými projevy, zatímco u jiných náboženství je tato ochrana slabší.